

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Гуцол Інна Володимирівна

Керівник: **Бахмат Н.В.**,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент: **Галаманжук Л. Л.**,
доктор педагогічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у науковій літературі як психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	14
1.3. Організаційно-педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	33
2.1. Діагностика вихідного рівня розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	33
2.2. Впровадження програми розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	47
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	59
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Сучасні зміни в освітній системі України, що увійшли в активну фазу від 2016 р. із ухваленням Концепції нової української школи (НУШ), передбачають поступове виведення нашої освіти на якісно новий, європейський, рівень. Одним із наріжних каменів цього процесу є організація освітнього процесу в руслі творчості та креативності, адже «потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих» [38, с. 5].

У Концепції НУШ творчість учня віднесено до наскрізних умінь, які становлять основу його навчальної та позанавчальної активності й загальної життєвої успішності, а також схарактеризовано як необхідний компонент сучасного освітнього середовища. У документі підкреслено роль у цьому процесі загальної середньої освіти, бо саме в цей час у дітей формується світогляд, громадянська позиція та моральні якості. Зауважимо, що успішність і ефективність цього процесу закладається в початковій школі і саме від стимулів до творчості, які діти отримують у цьому віці, залежить їхній подальший художньо-естетичний та емоційний розвиток упродовж життя.

У Типовій освітній програмі НУШ за редакцією Р. Шияна [41] виокремлено змістову лінію «Театралізуємо», спрямовану на розвиток комунікативних умінь учнів; формування навичок співчуття та співпереживання, емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості й самоєфективності, ініціативності, вміння співпрацювати в команді; а також на ознайомлення з театром, залучення учнів до сценічної творчості. У Типовій освітній програмі за редакцією О. Савченко [40], змістової лінії «Театралізуємо» не виділяється для першого, адаптаційно-ігрового, циклу навчання в початковій школі, а для другого циклу наявний окремий предмет «Літературне читання», у межах якого передбачена реалізація змістової лінії «Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти». У меті

цієї лінії зокрема зазначено розвиток уяви, художньо-образного мислення і мовлення дітей, створення творчих продуктів, серед яких указано участь в інсценізаціях, дослідницьких проєктах, складання художніх творів та ін.

Увагу багатьох психологів та педагогів на сьогоднішній день залучено до проблем розвитку дітей молодшого шкільного віку. На цьому етапі продовжує активно закладатися фундамент фізичного, психічного і морального здоров'я дитини. Відомо, що основна мета освіти полягає в тому, щоб готувати підростаюче покоління до життя в майбутньому суспільстві, до появи нових можливостей. З нашої точки зору, однією з найважливіших умов, що дозволяє ефективно реалізувати цю мету, є творчі здібності.

Актуальність теми нашого дослідження визначається тим, що ключова роль для реалізації творчого потенціалу дитини молодшого шкільного віку належить мистецтву, яке дозволяє краще пізнати себе, свої можливості та бажання. На нашу думку, дієвим способом розвитку творчих здібностей є театралізована діяльність, як один із видів діяльності на уроках початкової школи, що створює атмосферу розкритості та підштовхує до прояву самостійності. Саме це й зумовило вибір нашого дипломного дослідження **«Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності»**.

Проблема творчості та творчого розвитку особистості представлені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: дослідження психічного розвитку особистості та діяльнісної сутності творчості (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Н. Лейтес, О. Леонтьєв, В. Моляко); психологічні механізми розвитку творчої особистості (Д. Богоявленська, О. Музика, В. Рибалка, С. Максименко, В. Дружинін); дослідження мотивації творчої діяльності (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер); екзистенційно-гуманістичне розуміння поняття творчості (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, Е. Фромм); концепції креативності як універсальної творчої здібності (Дж. Гілфорд, Р. Стернберг).

Використання театральної діяльності в освітньому процесі початкової школи розглянуто в роботах таких дослідників як Н. Бунаков, Я. Коменський, В. Сорока-Росинський, П. Блонський, С. Шацький, К. Станіславський та інші. Необхідність включення театралізованого мистецтва в навчально-виховний процес з метою підвищення результативності та якості навчання, а також розвитку творчого потенціалу школярів, була відзначена Л. Виготським, Є. Чуриловою, О. Михальовою, В. Букатовим, А. Єршовою, І. Генераловою, Т. Поляковою тощо.

Мета дослідження – здійснити комплексний теоретичний та емпіричний аналіз особливостей розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності.

Згідно з метою дипломної роботи нами було поставлено такі **завдання дослідження**:

- 1) здійснити аналіз теоретико-методологічних аспектів дослідження розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку;
- 2) висвітлити творчо-розвивальний потенціал театралізованої діяльності;
- 3) емпірично дослідити особливості розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку;
- 4) розробити та реалізувати програму розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності.

Об'єкт дослідження – творчі здібності.

Предмет дослідження – особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами театралізованої діяльності.

Методи дослідження. Для розв'язання поставленої мети і завдань застосовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

– *теоретичні*: аналіз та узагальнення – для з'ясування стану розробленості предмета дослідження; систематизація та інтерпретація досліджуваної проблеми;

– *емпіричні*: спостереження; бесіда; методика «Рисунковий тест креативності» П. Торренса; тест «Чорнильні плями Г. Роршаха; методика Є. Пороцької і О. Дяченко «Склади казку».

– *математико-статистичні*: обробка результатів дослідження відбувалась за допомогою математико-статистичного методу кількісного аналізу.

Узагальнення результатів здійснено з використанням *інтерпретаційних* методів (класифікація й узагальнення емпіричних даних).

Емпірична база дослідження. Вибірку нашого дослідження склали учні початкової школи – 2-го і 3-го класу. Загалом у дослідженні взяло участь 30 дітей. Базою дослідження стала Вільховецька загальноосвітня школа I-III ступенів імені Федора Степановича Бацури Новоушицької селищної ради Хмельницької області.

Теоретична значущість та наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності; визначенні особливостей психодіагностики рівня творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблену програму розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності можна впроваджувати в діяльність педагогів та керівників дитячих театральних колективів не тільки в стінах школи, а й в установах додаткової освіти, аматорських і репертуарних театральних колективах, що ведуть роботу з дітьми молодшого шкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації.

Бахмат Н., Гуцол І. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів // Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 8. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Ковальчук О.В., Мелекєсцева Н.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 6-14.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Мета нашого дослідження полягала у комплексному теоретичному та емпіричному аналізі психологічних особливостей розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності. На підставі цієї мети, було поставлено ряд завдань, які були вирішені протягом виконання даної роботи.

За результатами теоретичного та емпіричного дослідження ми прийшли до наступних висновків.

1. На основі аналізу наукової літератури визначено, що творчі здібності являють собою сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які забезпечують успішність виконання творчої діяльності. Психологічною та педагогічною науками накопичено значний досвід і представлені перспективні розробки систем розвитку творчого потенціалу, що дозволили визначити генезис проблеми розвитку творчості. Таким чином, можна узагальнити поняття «творчі здібності» як персональні психологічні особливості особистості, що не залежать від розумових здібностей і проявляються в дитячій фантазії, в особливому баченні світу, уяві, своїй точці зору на навколишню дійсність. Творчі здібності тісно пов'язані з рівнем розвитку мислення, пам'яті, уяви, емоціями й мови.

До психологічних чинників, що зумовлюють розвиток творчих здібностей, можна віднести зовнішні чинники (характер і система сімейного виховання, вплив навколишнього середовища, спілкування з дорослими й однолітками) та внутрішні чинники (вікові й індивідуально-психологічні особливості особистості, чинник самовиховання, стилі (стратегії) організації розумової діяльності). Під час розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку відбувається поступова надбудова образів один над одним; гра і дитячі розповіді – це пряме відображення навколишньої її реальності в різноманітних формах. До критеріїв творчих здібностей відносяться швидкість і стрімке оволодіння знаннями, вміннями і навичками; логічність,

гнучкість і самостійність мислення; тямущість і кмітливість при вирішенні завдань; швидкість запам'ятовування матеріалу; висока здатність до абстрагування, узагальнення, аналізу та синтезу навчального матеріалу; знижена стомлюваність; оволодіння повсякденними операціями мислення; цілеспрямованість.

2. З'ясовано, що під театралізованою діяльністю розуміється одна з найдоступніших для дітей різного віку видів діяльності, в ході якої діти знайомляться зі світом прекрасного, пробуджується здатність до співчуття й співпереживання, активізується мислення та уява, вона сприяє активній соціалізації. Театральна діяльність характеризується як підсистема освітнього простору школи і передбачає наявність особистих та конкретних цілей всередині себе. Дитина, що вступає в театралізовану гру, має власні інтереси. Педагог-режисер мислить свою діяльність у власній системі; школа – вчителі й адміністрація – бачать завдання школи по-своєму. Тому необхідно мати на увазі, що театралізована діяльність в рамках сучасного освітнього процесу – це особливий специфічний процес, в якому досягається гармонізація всіх цих особистих цілей.

Під час проведеної роботи було встановлено, що молодший шкільний вік є вельми сприятливим для розвитку творчих здібностей дітей за допомогою їх участі в театралізованій діяльності. Багато в чому це пояснюється схожістю театралізації з грою, яка до сих пір залишається провідним видом їх діяльності. Вона найбільш цікава і зрозуміла їм, тому учні початкової школи з задоволенням виконують завдання педагога та беруть участь у театралізованих заходах. Заняття театралізованої ігрової діяльності не тільки вводять учнів у світ прекрасного, а й спонукають їх до співчуття та співпереживання, активізують мислення і пізнавальний інтерес, а головне – розвивають творчі здібності і сприяють психологічній адаптації молодшого школяра в колективі.

3. Завдяки обраним методикам, нам вдалося виявити психологічні особливості розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Як і в будь-якому колективі існують діти, у яких творчі здібності слабо розвинені, а є такі у яких ці здібності на високому рівні. Однак, загалом, було встановлено, що досліджувані діти демонструють середній рівень розвитку креативності(за методикою П. Торренса), рівень вербальної уяви (за методикою «Склади казку») та рівень розвитку творчої уяви (за методикою Г. Роршаха). Отже, в цілому досліджувані діти молодшого шкільного віку демонструють середній рівень розвитку творчих здібностей. Проте, спостереження за виконанням кожною дитиною завдань показало, що більшість дітей проявили позитивне ставлення і готовність виконувати ці завдання, що, на нашу думку, демонструє позитивне ставлення дітей до завдань креативного характеру. Гостру потребу в подальших вказівках та підказках відчували менше третини дітей, що вказує на те, що діти в процесі виконання завдань вже починали проявляти свої творчі здібності.

4. Для формування та підвищення розвитку творчих здібностей досліджуваних, нами були розроблена та реалізована програма з розвитку творчих здібностей за допомогою театралізованої діяльності.

Під час аналізу повторної діагностики ми визначили, що після проходження програми позаурочної гурткової діяльності, у дітей молодшого шкільного віку спостерігається позитивна динаміка по всіх показниках за трьома зазначеними методиками. Зокрема, варто відзначити, суттєве збільшення показників креативності, вербальної та творчої уяви за рівнем «високий» та, відповідно, суттєве зменшення низького рівня.

Отже, повторні результати методик продемонстрували, що після проходження програми з розвитку творчих здібностей за допомогою театралізованої діяльності у досліджуваних молодших школярів загальний рівень розвитку творчих здібностей збільшився, що свідчить про актуальність проведення подібних занять.

5. Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці комплексної програми творчих здібностей за допомогою театралізованої діяльності, що охоплювала б усіх учасників навчально-виховного процесу. У той же час сучасний розвиток техніки дозволяє використовувати різні засоби навчання для знайомства з художніми творами, які потім можна театралізувати. Таким чином, театралізована діяльність допоможе розвивати дитину всебічно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Наука про характери : зрозуміти природу людини ; пер. Є. Ципіна. Київ, 2017. 243 с.
2. Артемова Л. Театр і гра: Вдома, в дитячому садку, в школі. Київ : ТОВ «Томіріс», 2012. 292 с.
3. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
4. Бондар Ю. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів // Наука та інновації – 2019 : теорія, методологія та практика: матеріали Міжнародної наукової конференції. Запоріжжя : МЦНД, 2019. С. 115–117.
5. Борзенко І., Ілленко Н., Петрова М. Про театралізовану діяльність у початковій школі // Початкова школа. 2019. № 8. С. 63–65.
6. Буткевич А. Виховне значення дитячого театру // Виховання і навчання. 1909. № 5. С. 146–158.
7. Віннічук І. П. Особливості розвитку творчої уяви молодших школярів у сучасних умовах // Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 12, Вип. 21. С. 87-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_h_2015_12_21_10.
8. Ворожейкіна О. Театр для малюків (початкова школа). Харків : видавнича група «Основа», 2010. 207 с.
9. Голік О. Режисерська діяльність як елемент театральної педагогіки // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. Умань : ПП Жовтий О., 2011. Вип. 4. С. 125–130.
10. Губенко О.В. Теоретико-методологічні основи дослідження психологічних механізмів творчої діяльності (інтегративний підхід): Монографія. Київ, 2019. 400 с.
11. Джежелей О.В. Емец А.А. Коваленко О.М. Читаємо та граємо в театр. Перший випуск. 1–4 класи. Харків : ранок, 2019. 80 с.

12. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

13. Зозуля А. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 4. С. 151 – 157.

14. Кальчук М. Авторська програма елективного курсу основ театрального мистецтва // Початкова школа. 2006. №3. С. 35–37.

15. Костроміна Г., Свідло Т., Школяр Л. Творчий потенціал особистості: основні механізми розвитку // *Освітній дискурс : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2021. Том 31 № 2-3 (2021). URL: http://ukr.journal-discourse.com/index.php/ed_2017/article/view/313/297.*

16. Лимар Ю.М. Прийоми стимулювання творчої активності дошкільників і молодших школярів // Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження С.Ф. Русової. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. С. 102-104.

17. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]/ URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-derzhavniy-standart-pochatkovoi-zagalnoi-osviti>.

18. Діагностика особистості: путівник практичного психолога : [довідник] / укладач В.В. Войтко. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.

19. Звєкова В. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку // Молодий вчений. 2020. № 2(2). С. 417–421.

20. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 320 с.

21. Зозуля А. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 4. С. 151 – 157.

22. Зязюн І., Сагач Г. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Укр.-фін. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. 302 с.

23. Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Театр природи як засіб формування softskills в учнів початкових класів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. С.23 – 30.

24. Кальчук М. Авторська програма елективного курсу основ театрального мистецтва // Початкова школа. 2006. №3. С. 35–37.

25. Карпенко В. Психологічні засоби стимуляції творчості // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук. праць; гол. ред. М. Й. Варій. Львів : ЛьвДУВС, 2010. Вип. 2. С. 66–79.

26. Карпенко Н. Зміст та структура творчого потенціалу особистості / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук.праць / гол. ред. В. Середа. Львів: ЛьвДУВС, 2014. Вип. 1. С. 52–65.

27. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

28. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня // Психолог. 2012. № 46–47.

29. Костроміна Г., Свідло Т., Школяр Л. Творчий потенціал особистості: основні механізми розвитку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-

інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2021. Том 31 № 2-3 (2021). URL: http://ukr.journal-discourse.com/index.php/ed_2017/article/view/313/297.

30. Костюк Г. Здібності та їх розвиток у дітей // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. С. 307–373.

31. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. Проколієнко. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.

32. Костюшко Г. Педагогічні умови організації театральної самодіяльності // Наукові записки : педагогічні та історичні науки НПУ ім. М.П. Драгоманова Київ : НПУ, 2014. Вип. 57. С. 68–75.

33. Кузьменко В. Творчі здібності. Словничок психолога // Дошкільне виховання. 2016. № 10. С. 35.

34. Лимар Ю.М. Прийоми стимулювання творчої активності дошкільників і молодших школярів // Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження С.Ф. Русової. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. С. 102-104.

35. Любчак Л. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 9: Педагогічні науки. С. 91–103.

36. Макаренко Л. Театралізована діяльність дошкільників як фундамент базових компетенцій // Освітній простір України. 2014. Вип. 3. С. 154–160.

37. Моляко В. Психологічна теорія творчості // Обдарованадитина. 2004. №6. С. 2–9.

38. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (Рішення Колегії МОН). (2016). URL: <https://tinyurl.com/ysna5f6t>

39. Пасько О.М. Індивідуально–психологічні особливості особистості» : Лекція до теми № 8-9. Одеса, 2016. 36 с.
40. Про затвердження Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О.Я. 3–4 клас (Наказ Міністерства освіти і науки України). № 743-22. (2022). URL: <https://tinyurl.com/5e7nvyjz>.
41. Про затвердження Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р. Б. 1–2 клас: (Наказ Міністерства освіти і науки України). № 743-22. (2022). URL: <https://tinyurl.com/54t4bm5a>.
42. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : Збірник статей за редакцією М. В. Папучі. Випуск 2–3. Ніжин :НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 419 с.
43. Психологія творчості: навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
44. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів // Вісник Львів. ун-ту. 2015. Вип. 20. С. 112–118.
45. Рагозіна В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей // Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти: Збірник доповідей науково-практичної конференції. Вінниця: «Універсум-Вінниця», 2018. С. 127–132.
46. Рибалка В. Психологія розвитку творчої особистості : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
47. Руденко Т. П., Потіщук О. О. Антропологічні виміри творчості як феномену духовно-соціального буття // Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. 2020. Вип. 152 (№1). Філософські науки. С. 198-202
48. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
49. Стратегії творчої діяльності : школа В. О. Моляко / за заг. ред. В. О. Моляко. Київ : «Освіта України», 2008. 702 с.
50. Турчин Т.М. Теорія і методика організації театральної діяльності в початковій школі : методичні рекомендації до навчальної дисципліни для

студентів першого року навчання спеціальності 013 Початкова освіта. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 43 с.

51. Тутова Т. Б. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020. 315 с.

52. Хабірова Л. І. Теоретичні аспекти дослідження творчості в психологічній науці // Актуальні проблеми психології. 2016. Т. 12 : Психологія творчості, вип. 22. С. 307–316.

53. Ханецька Н. Психологія творчості: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.. Хмельницький, 2020. 184 с.

54. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2012. № 5(1). С. 82 – 87.

55. Юрченко О. Театр на уроці: практикум для початкової школи // Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-rochatkovoyi-shkoly/>.

56. Якимчук Б. А. Основні передумови розвитку креативної складової професійного мислення майбутніх педагогів // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. Київ: НУОУ, 2020. Вип. 4 (57). С. 128-135.

57. Яланська С. Психологія творчості : навч. посіб.. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

58. Яременко Л. Творчі здібності у світлі особистісного розвитку // Наукові записки Малої академії наук України. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 4. С. 168–173.

59. Яременко Л. Творчі здібності: процес формування, чинники впливу на їх розвиток // Наукові записки Малої академії наук України. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 1. С. 209 – 215.

60. Torrance E. Educationandcreativity. San-Francisco. Toronto, 1964. 460 с.